

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Hâtım, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 47; İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*, II, 453; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), II, 352; V, 637; Bedrân, *Tehzîbü Târîhi Dimaşk*, IV, 291; Yâkût, *Mu'cemû'l-büldân*, V, 396-397; İbnü'l-Esr, *el-Lübâb*, I, 437; III, 386; İbn Abdülhâdî, *'Ulemâ'ü'l-hadîs*, II, 415-416; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 695-696; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ'*, XIV, 113-114; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 530-531; a.mlf., *el-Müştebih*, I, 233; Safedî, *el-Vâfi*, XII, 340; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, II, 272-273; *Hedyyetü'l-'ârîfin*, I, 304; Kays Âl-i Kays, *el-İrânîyyûn*, II/1, s. 331-332; Bessâm Abdülvehhâb el-Câbî, *Mu'cemû'l-a'lâm*, Limasol 1407/1987, s. 209.



KEMAL SANDIKÇI

İBN HÜZEYL

(ابن هذيل)

Ebü'l-Hasen Ali b. Abdîrrahmân
b. Hüzeyl el-Fezârî el-Endelüsî

Endülüslü âlim.

Hayatı hakkında kaynaklarda yeterli bilgiye rastlanmamakta, sadece Fezâre kabilesinden geldiği ve Gırnata'da oturduğu bilinmektedir. Eserlerinden elde edilen ipuçlarına göre XIV. yüzyılın son yarısında yaşamış olmalıdır. *'Aynü'l-edeb ve's-siyâse* adlı çalışmasını 801 (1399) yılında tamamladığına dair bir kayıttan XV. yüzyılın başlarında hayatta bulunduğu anlaşılmaktadır. Yine eserlerinin muhtevassından Kur'an, hadis, fıkıh ve edebiyat alanlarında tahsil gördüğü sonucuna varılmakta, ancak hocaları hakkında fazla bir şey bilinmemektedir. *Tuhfetü'l-enfüs* adlı eserinde sadece Şerîf Ebû'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed el-Hasenî el-Gırnâtî'nin (ö. 760/1359) hocası olduğundan söz etmekte, atlarla ilgili bir eseri bulunan Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Cüzey'in de hocaları arasında yer aldığı sanılmaktadır.

İbn Hüzeyl Endülüslü müslümanlarının tarım, ticaret ve zenaatla meşgul olarak yitirdikleri cihad ruhunu yeniden kazanmalarını ve muhtemel bir hristiyan saldırısına karşı hazırlık yapmalarını amaçlayan Nasrî Sultanı Ganî-Billâh'ın isteği üzerine *Tuhfetü'l-enfüs* adlı eserini kaleme aldı ve çalışmasını 763 (1362) yılında bitirdi. Ancak umulan etki görülmemiş olmalı ki yaklaşık otuz beş yıl sonra, daha da belirginleşen hristiyan tehdidine karşı bu defa Müstaîn-Billâh'a, önceki eserinin *Hilyetü'l-fürsân ve şî'ârü's-şü'cân* adıyla da bilinen ikinci kısmını takdim etti. Bu husus, onun geniş bir kültüre sahip olduğunu ve sultanlarla yakın ilişki kurabilen bir aileden geldiğini göstermektedir.

Eserleri. 1. Tuhfetü'l-enfüs ve şî'ârü sükânî'l-Endelüs. Her biri yirmi kısımdan meydana gelmiş iki ana bölümden oluşan eserin birinci bölümünde cihad ve bunun için at beslemenin gereği, ikinci bölümünde savaş atları, binicilik, bakıcılık ve silâhlara dair konular yer almaktadır. Eserde müslümanların cihad ruhunu kamçılایıcı kahramanlık kıssaları yanında savaş tekniği ve binicilik konusunda önemli bilgiler mevcuttur. Özellikle cihad aracı olan at hakkında anlatılanlar o çağın anlayışını yansıtmaya bakımdan değerli görülmektedir. Eserin muhtevassından müellifin Kur'an, hadis, fıkıh, Arap dili ve edebiyatı, siyer, felsefe ve atlarla ilgili kitaplardan olduğu kadar kendi tecrübelerinden de faydalandığı anlaşılmaktadır. İbn Hüzeyl ve *Tuhfetü'l-enfüs*'e dair ilmi bir çalışma yapan Hafîl Ebû Rahme, bu kitapla *Hilyetü'l-fürsân*'ı iki farklı eser gibi değerlendirip ayrı ayrı yayımlayan Louis Mercier'nin yanıltıldığını ve *Hilyetü'l-fürsân* adının ikinci bölüme sonradan yakıştırılmış olabileceğini belirtmektedir. Mercier, 1922'de önce *Hilyetü'l-fürsân*'ın Arapça metnini, ardından çeşitli notlarla birlikte Fransızca tercümesini (*La parure des cavaliers et l'insigne des preux de Ben Hođeil el Andalousy*, Paris 1924), daha sonra da farklı bir eser olarak değerlendirdiği *Tuhfetü'l-enfüs*'ün Arapça metnini (Paris 1936) ve Fransızca tercümesini (*L'ornement des âmes et la devise des habitants d'al-Andalus*, Paris 1939) yayımlamıştır. *Hilyetü'l-fürsân*'ın ayrıca Muhammed Abdülganî Hasan tarafından yapılmış bir neşriyle (Kahire 1951) Maria Jesus Viguera tarafından gerçekleştirilmiş İspanyolca çevirisi bulunmaktadır (*Gala de caballeros, blason de paladines*, Madrid 1977). 2. *'Aynü'l-edeb ve's-siyâse ve zeynü'l-haseb ve'r-riyâse.* Hadis, hikmet, darbimesel, hikâye, vasiyet ve vazlardan örneklerin verildiği dört bölümden meydana gelen bir eserdir (Kahire 1303; 1318, Cemâleddin el-Vatvât'ın *Gure-rü'l-haşâ'işi'l-vâziha*'sıyla birlikte; Kahire 1938; Beyrut 1405/1985). 3. *el-Fevâ'idü'l-müsattara fi 'ilmi'l-baytara* (Madrid 1935). Nasrî Sultanı V. Muhammed'e (Ganî-Billâh) sunulmuştur. Zirikî, müellifin baytarlıkla ilgili tesbit edilemediği için bu kitabın İbn Hüzeyl'e atfı hususunda şüphesi bulunduğunu belirterek eserin, aynı dönemde yaşayan ve aynı künye ile bilinen tabip Yahyâ b. Ahmed b. Hüzeyl'e ait olabileceği ihtimalini ileri sürmektedir (*el-A'lâm*, IV, 299). 4. *Maḳālâtü'l-üdebâ' ve münâzarâtü'n-nücebâ'*. Müellifin yine V. Muhammed için yazdığı bir eser olup

her birinde birer hikâye, menkıbe, atasözü, öğüt ve şiir bulunan yüz bölümden (makale) meydana gelmektedir. Eserin British Museum'da (Suppl., nr. 1144) bir nüshası mevcuttur. 5. *Tezkiretü men it-teḳā.* İbn Hüzeyl'in *'Aynü'l-edeb*'inde bahsettiği bu eseri Zirikî müellifin basılı kitapları arasında göstermiştir. 6. *Kemâ-lü'l-buğye ve'n-neyl.* Bu eser de *'Aynü'l-edeb*'de geçmektedir. İbn Hüzeyl'in şiirinden sadece iki beyti Makkarî nakletmiştir (*Nefhu't-ṭib*, IV, 19).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hüzeyl, *La parure des cavaliers* (trc. L. Mercier), Paris 1924, tercüme edenin girişi, s. V-XV; Makkarî, *Nefhu't-ṭib*, IV, 19; Charles Rieu, *Supplement to the Catalogue of the Arabic Manuscripts*, London 1894, s. 722-723; Serkis, *Mu'cem*, I, 273; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 379; A. S. Fulton – M. Lings, *Second Supplementary Catalogue of Arabic Printed Books in the British Museum*, London 1959, s. 149, 653-654; Sarton, *Introduction*, III/2, s. 1635; Ullmann, *Die Natur und Geheimwissenschaften*, s. 39; Sa'd Muhammed el-Hecresî, *ed-Delîlû'l-bibli-yûcrâfi li'l-merâci' bi'l-vaṭani'l-'Arabî*, Kahire 1975, s. 154; D. Grimwood v.dğr., *Arab Islamic Bibliography*, Sussex 1977, s. 186; Âyide İbrâhim Nusayr, *el-Kütübü'l-'Arabîyyetü'lletî nû-şiret fi Mısr beyne 'amey 1926-1940*, Kahire 1980, s. 130; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), IV, 299; H. Ritter, "La Parure des Cavaliers et die Literatur Über die Ritterlichen Künste", *Isl.*, XVIII (1929), s. 116-119; Hafîl Ebû Rahme, "Alî b. Hüzeyl el-Endelüsî ve kitabüh: *Tuhfetü'l-enfüs ve şî'ârü sükânî'l-Endelüs*", *MMLA'dr.*, sy. 17-18 (1982), s. 103-140; F. Viré, "İbn Hudhayl", *El'* (İng.), III, 804; Ferâmerz Hâc Minû-ğhrî, "İbn Hüzeyl", *DMB*, V, 109-110.



CELAL KIRCA

İBN INEBE

(ابن عنبه)

Ebü'l-Abbâs Cemâlüddîn Ahmed
b. Alî b. Hüseyin b. Alî b. el-Mühennâ
b. Inebe ed-Dâvûdî el-Hasenî
(ö. 828/1424)

Ebü Tâlib ailesinin özellikleri
ve nesebi konusundaki eserleriyle
tanınan âlim.

748 (1347) yılında Hille'de doğdu. Hz. Hasan'ın torunu Abdullah Mahz'nin neslinden geldiği ve nesebinin yirminci halkada Hz. Ali'ye ulaştığı bilinmektedir; bundan dolayı Hasenî, annesi Hz. Hüseyin neslinden geldiği için de bazan Hüseyinî nisbesiyle anılır. İbn Inebe künyesi dedelerinden Inebe el-Asgar'dan alınmadır ve bunun İbn Ukbe, İbn Utbe, İbn Anbesse şekillerinde okunduğu da görülür (Tebri'î, VIII, 127).

İbn Inebe, ilk öğreniminden sonra Mecdüddin Muhammed Alemüddin Ali en-Nakib'den İbn Hâcib'in *el-Kâfiye*'sini oku-